

ŽVAIGŽDĖ - The STAR.

A LITHUANIAN QUARTERLY PUBLICATION, PUBLISHED BY A. MILUKAS & CO. AT 3654 RICHMOND STREET, PHILADELPHIA, PA. YEARLY SUBSCRIPTION \$2.00, SINGLE COPY, 50c.

A. A. Karalins
 Liepos m. == July, 1939

Entered as second class matter at the Philadelphia Post Office under Act of March 3, 1879.

PRANAČIŲ JULĖS IŠLEISTOS KNYGOS:

'Amerikos Lietuvių Pirmieji Profesjonalai ir Kronika (Kun. A. Miluko paskaitos) tomas I.	\$2.50
" "	
tomas II.	2.00
'Amerikos Lietuvių Kronika (Kun. A. Miluko) _____	3.00
"Aušros" Pirmųjų Numerių fotografijos _____	.50
"Aušros" 50 metų Sukaktuvės _____	.50
Apie kun. Adomą Grinevičių (Kun. A. Miluko) _____	.10
Daktaras Petras Matulaitis. (Kun. A. Miluko) _____	.25
Delko mūsų katalikiškoji spauda silpnutė _____	.10
Iš Kelionės po Europą ir Aziją (Pranačių Julės)	3.00
Kun. Dr. M. Gustaitis (Kun. A. Miluko) _____	.15
Kun. J. Balvačo (Geručio) Laiškai _____	.50
Kun. Silvestras Gimžauskas. (Kun. A. Miluko) _____	.10
Kun. A. Kaupo Laiškai _____	.50
Kun. Martynas Sederavičius ir Jo padėjėjai _____	.50
Kun. A. Miluko Darbuotė (1890-1930) _____	.50
Kun. Kazimieras Jaunius (Kun. A. Miluko) _____	.10
Kun. A. Staniukyno Laiškai _____	.50
Laisvosios Lietuvos Atlankytų (Pranačių Julės) _____	2.50
Lietuvių Tautos Istorija. (Kun. A. Jusaičio) _____	.75
Lourdes'o Šv. P. Marijos Mėnuo (Pranačių Julės)	.50
"Motinėlis" Draugija (Kun. A. Miluko) _____	.50
Ne Mieste Laimė. (Pranačių Julės vertimas) _____	1.00
Laiškai iš Ispanijos (Pranačių Julės) _____	1.00
Petras Kriaučiūnas (Kun. A. Miluko) _____	.15
"Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvės" (Su daugybe iliustracijų ir doku- mentų fotografijų). Audeklo apdarais su aukso antspauda _____	6.00
Seinų Seminarija ir Lietuvos Aabudimas _____	.30
Viešnage šeštokuose. (Pranačių Julės) _____	2.00
Vyskupo Valančiaus Darbai (Kun. A. Miluko) _____	.50
"Žvaigždės" ir jos leidinių paminėjimas _____	.50
Gegužės m. 7 diena (Spaudos atgav. 30 m. sukaktuvėse)	50c.
30 m. Spaudą Atgavus (Aušros fotografijos) _____	2.50

„ŽVAIGŽDĖ“--BERTAININIS ŽURNALAS

DVIDEŠIMTI DU METU buvusi savaitiniu laikraščiu „ŽVAIGŽDĖ“. Tris metus šjusi kaip mėnesinis žurnalas, nuo 1925 m. eina kaip bertaininis žurnalas leidžiamas A. Milukas & Co. B-vės iš Philadelphia, Pa. 3654 Richmond Str. Pavienių „Zvaigždės“ knygu kaina 50 centų, metams prenumerata 2 dol.

LIEPOS M. — JULY 1939 M.

„AMERIKOS LIETUVIAI XIX SIMTMETYJE“.

(Iš 1939 M. "ŽVAIGŽDĖS" N3)

Šiame "Žvaigždės" numeryje skaitytojas ras žinių apie knygą "Amerikos Lietuviai XIX Šimtetyje" pirmąjį tomą. Jo kaina \$3.50, audeklo apdaruose \$4.25. Užsimokant iš kalno — prenumerata už abu tomu 5 doleriai.

Knygos skiriamos istorijos tvrinėtojams. Jose rekorduota svarbesni dokumentai iš lietuvių išeivijos istorijos. Knygų atspausta tik 700 egzempliorių. Jos greit bus retenybė.

Pirmoje dalyje ir pirmame šios brošiurėlės skyriuje—"Literatura" (p. 5-11) paminėti raštai ir dokumentai, kuriais autorius naudojosi, rašydamas knygas "Amerikos Lietuviai XIX Šimtetyje." Antrame skyriuje (p. 13-16) išvardinta žymesnės citatės iš tų raštų ir dokumentų. Trečiame skyriuje, užvardintame "Pirmojo Tomo Įtampa" (p. 17-22), skaitytojo patogumui paminėti dalykai, apie kuriuos kalbama tame pirmame tome.

Antrosios dalies skyriuose pakartota, kas mūsų laikraščių recenzentų buvo rašyta apie "Amerikos Lietuviai XIX Šimtetyje" knygas, taipgi apie kitus kun. A. Miluko ir "Žvaigždės" veikalus.

I.

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

Literatura

Album Pamiątkowy z okazji Złotego Jubileuszu parafii sw. Stanisława K. Chicago, Ill., 1867-1917.

A. a. kun. Juozas Žebrius. Parašė J. B. Išleido autorius. Spausdino "Tėvynė," 1915, New York, N. Y.

1891-1916 Album Jubileuszowy parafii sw. Stanisława, New York, N. Y. (naujos šventynės sukaktuvėse).

Amerika arba rinkinys įvairių faktų ir tt., surinkta V. K. Račkausko, "Tėvynės" redaktoriaus. "Jaunosios Lietuvos" leidinys. Spausdino "Tėvynės" spaustuė, New York, N. Y., 1915.

Amerikos Lietuviai Katalikai ir jų Parapijos (1911 savaitraščio "Žvaigždės" N15, Philadelphia, Pa.).

Amerikos Lietuvių Katalikų Metraštis 1916 m. Tvarkė ir redagavo kun. P. Lapelis. Išleido Lietuvių Katalikų Spaudos Draugija. "Draugo" spauda, Chicago, Ill. Raštas "Kai kurios Lietuvių Katalikų Parapijos Amerikoje."

Amerikos Lietuvių Kronika, 1808—1903. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys. "Žvaigždės" spauda, Philadelphia, Pa., 1931.

Amerikos lietuvių parapijų 1929 metų statistika (kun. Draugelio sutraukta)—"Tiesos Kelije," Lietuvos kunigų organe. Kaunas, 1936.

Amerikos Lietuvių R. Katalikų Susivienijimo Istorija 1886-1936. Parašė prof. kan. F. Kemešis. Išleido Am. L. R. K. Susiv.

Apžvalga — Žemaičių ir Lietuvos Apžvalga. Katalikiškas laikraštis, išleidžiamas draugijos milėtojų savo brolius artojus dėl naudos visiems Žemaičių ir Lietuvos Katalikams. Tilžėje, 1890. Kasztu ir spaustuė O. V. Mauderode.

Atsisaukimas i Lietuwininkus viso swieto. Asz ir Lietuwa. (New York, 1885, Jono Szlupo raštas.)

Auszra—Laikrasztis išleidžiamas Lietuvos milėtojų, Tilžėje spausdinta už pinigus skaititojų "Auszros" pas O. V. Mauderode 1883, 84, 85 ir 86.

"Bostono Lietuviai ir Jų Draugijos Pamario Keleivio (kun. J. Žebrio) raštas 1895 m. "V. L. (p. 180).

Catholic Directory Šiaurės Amerikos hierarchijos metraštis.

Corpus Juris, a complete and systematic statement of the whole body of the law, edited by W. Mack, L.L.D. American Book Co. New York, 1931.

„Dirva“, bertaininis žurnalas pradėjo citi 1898 m., Shenandoah'ryje ir ėjo iki 1903 kun. A. Miluko leidžiama ir vedama. 1903 m. susijungė su Tilžėje ėjusia „Žinyčia“ ir ėjo kaip „Dirva Žinynas“ iki pabaigai 1906 metų. Amerikoje „Dirvos Žinyno“ knygelės buvo pažymėtos „Dirvos“ vardu.

„Dirva,“ savaitinis laikraštis, leidžiamas Ohio Lietuvių Spaudos Bendrovės Cleveland'e, Ohio (6820 Superior Ave.) nuo 1915 metų.

„Dvasiszki reikalai didžiojo New Yorko (valstybės) Lietuvių.“ Kun. J. Žebrio raštas. '95 "V. L.," p. 288-289.

Dziennikarstwo Polskie w Ameryce i jego 30-letnie dzieje. Opracował Henryk Nagiel, Chicago, 1894.

The Encyclopedia of the Social Sciences. The Macmillan Co., New York, 1937.

Gazietą Lietuwiżka, Rasztas paszwestas del Lietuwnikų Amerikoj, 1879 New York. Iszduotojas M. Twa-rauckas.

„Garsas, laikraštis paszwestas milėtojams tėvynės Lietuvos“, savaitraštis leidžiamas Tamo Astramsko, ėjo Shenandoah, Pa. nuo 13 d. spalio 1892 iki rugsėjo mėn. 1894.

Garsas Amerikos Lietuvių. Savaitraštis, leidžiamas iš Shenandoah nuo 1895 metų. kunigų P. Abromaičio ir J. Žilinsko, nuo 1896 m. daugiau kunigų, paskui Garso Leidėjų Bendrovės—Garsas Publishing Co. 1897 ir pradžioje 1898 metų tas laikraštis turėjo Pittsburghe savo biurą. Nuo 30 d. gegužės 1898 m. perkeltas iš Shenandoah, ėjo iš Minersville, Pa., kun. V. Matulaičio globojamas iki 17 d. lapkričio 1898. Perkeltas į Elizabeth, N. J., ėjo nuo tos dienos (lapkričio 17), leidžiamas naujos bendrovės (iš kunigų: B. Žindžiaus, A. Kaupo, J. Kau-lakio ir M. šedvydžio). Sustojo ėjęs 1899 m. Nuo 29 d. rugsėjo 1897 m. iki 6 d. balandžio 1898 m. buvo spausdinama "Garso Amerikos Lietuvių" laida su antgalviu "Pasaulė," su biuru Elizabeth, N. J., globojamu D. Brazinsko ir kun. B. Žindžiaus.

Garsas, Lietuvių Romos Katalikų Susivienijimo Amerikoje organas, ėjęs Brooklyne, dabar Wilkes-Barre, Pa.

Historia Polska w Ameryce. X. Waclaw Kruska. Milwaukee, Wis. Drukiem Spolki wydawniczej Kuryera, 1905-8 (13 tomų).

History of the United Mine Workers of America, by Evans Chris. Indianapolis, 1918--920 (2 tomai).

The History of Trade Unionism, by Webb, Sydney & Beatrice. London, 1920.

A History of American Mining, by T. D. Rickard. New York, 1932.

Instatai Brolystės Lietuvių Neprigulmingų Ukėšų Kliubo New Britain, Conn. Uždėtas 7 d. vasario, 1897 m. So. Boston, Mass., spauda "Keleivio," Broadway, 1913.

Jaunatvė—gyvenimo pavasaris. Rinkinys biografiškų bruožų iš gyvenimo Dr. J. Šliupo. 1927 m. Spaustuvė "Titnagas," Šiauliai.

Ką lenkai apie lietuvius rašo ir kur yra teisybė—kun. A. Burbos raštas '95 m. "V-bės L." 12-oje numerį—pradžia N34 (p. 403), pabaiga N43 (p. 512).

Kun. J. Kuro Atsiminimai. Užrašė Kun. Dr. M. Ražaitis. 1937 m. "Amerika" (pradžia balandžio 9-os d. laidoje—iki birželio mėnesio).

Liber Parochiae Lituanorum S. S. Trinitatis in Wilkes-Barre, Pa. (kun. Burbos rankraštis W.-B. parapijos archyve).

"Lietuwiszkasis Balsas." Tas laikraštis yra turtu Lietuwas mylėtoju. Redytojas Jonas Szlupas. Išzeina du syk ant mėnesio. Adresas: Jonas Szlupas, 43 Spring Street, New York." Pradėjo eiti 1885 m.; 1887 m. ėjo maželyčių knygučių pavidale sykį į mėnesį ir rečiau. 1888 metais perkeltas šenadorin, kur 1889 m. pradžioje sustojo ėjęs.

Lietuwiszkieji Rasztai ir Rasztininkai. Raszlaviszka peržvalga parengta Lietuwas mylėtojo. Kasztai Baltimorės, Md. L. M. Draugystės. Tilžėje 1890.

Lietuviai Amerikoje. Parasze Jr. Jonas. Plymouth, Pa., 1899. Spaustuvėje "S. L. A."

"Lietuvių Balsas į jaunąją kartą Lietuwas didžponių, dvarponių ir bajorų," redakcijos vardu raštas (parašytas A. Jakšto), 1903 m. "Dirvos-žinyno" N1.

"Laisvoji Mintis", mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literaturos Laikraštis, išleidžiamas Bendrovės „Laisvoji Mintis", Chicago, Ill. ir Scranton, Pa. N. 16. 1911 m. pasirašo Manager A. Olszewski, 3252 So. Halsted St., Chicago, Ill.

Lietuviai! ar gerais keliais žengiame priekyn? Nuoširdus atsiliepinimas į lietuviškąją visuomenę Dr. Jono Šliupo. Shenandoah, Pa., spauda "Darbininkų Vilties," 1907 m.

"Lietuvių Kolonijų Istorija Amerikoje raštas, 1923, "Žinyne," išleistame Amerikos Lietuvių Rymo Katalikų Kunigų Sąjungos.

"Maskoliški Laikraščiai" (Graždanin) apie Amerikos Lietuvius," 1898 m. "Garse Am. L.," N10-12.

Medžiaga Amerikos Lietuvių Bibliografijai, Pranaičių Julės raštas 1923 "Žvaigždės" N01 ir 9.

The Miners' Freedom, by Goodrich, Carter. Boston, 1925.

John Mitchell the Miner, by E. Gluck. New York, 1929.

Motinėlės Draugija. Kun. A. Miluko paskaita. Pranaičių Julės leidinys, "Žvaigždės" spauda. Philadelphia, Pa., 1932.

Newarko lietuvių parapijos fin. sekr. knygos: "Su pamaczu Pono Diewo ir su noru Draugistes Szwięto Jurgio Prasideio parapija Lietuwiszka Newarkie N. J. po wardu Szwęczausios Szyrdies Pono Jezuso Miatuosie 1894 30 diena moiaus. Kniga užwesta per sekr. fin. A. K. Sweetra."

Padėjimas Lietuvių Tautos Rusų Viešpatystėje. Grafo Lelivos sociologizskas paiszinys. Vertė A. Kaupas. Išleista kasztais kun. A. Miluko, Garso Amerikos Lietuvių spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1896.

Paminėjimas 35 metų sukaktuvių nuo įsteigimo šv. Juozapo Lietuvių Rymo Katalikų parapijos Mahanoy City, Pa., rugsėjo 30 d., 1923.

1888-1923. Paminėjimas 35 metų sukaktuvių nuo įsteigimo šv. Juozapo lietuvių parapijos Mahanoy City, Pa.—šv. Juozapo parapijos istorija.

Pergyventos Valandos (Karovjaus Laiškai). Parašė K. A. K(aupas). Lėšomis Lietuvių Katalikų Tiesos Draugijos ir ir Lietuviškų Kunigų Amerikoje. "Žvaigždės" spaustuvėje, Shenandoah, Pa., 1906.

Pirmieji Amerikos Lietuvių Profesionalai ir Kronika, t. 1 ir 2. Iš kun. A. Miluko paskaitų. Pranaičių Julės leidinys, Philadelphia, Pa., 1931.

Pittstono Lietuvių Istorija, išleista minint Lietuvių Romos Katalikų švento Kazimiero Parapijos įkurimo 50 metų sukaktį (1885—1935). Išleista šv. Kazimiero parapijos lėšomis, 1935 m.

"Rytas, szejminiszka draugiszka ukiszkas nedėlinis lietuviszkas laikrasztis," pradėjęs eiti 1896 m. vasario 27 d., leidžiamas kun. Jį Žebrio, 53 Green St., Waterbury, Conn. Liovėsi ėjęs 27 d. lapkričio 1898 m., kun. J. Žebrij vyskupui iškėlus į New Britain klebonu. Šio

vietininkas kun. P. Saurusaitis, atpirkęs spaustuve leiddo „Bažnyčios Tarną,” baigusį savo dienas 1900 m. su 19-tu tų metų numeriu.

Suskaita arba Statistika visų lietuviszkų knygy atspautų Prusuose nuo 1864 iki pabaigos 1896 metų. Surasė A. Jonas Zanavykutis (sk. Angrabaitis.—Red.).

„Saulė” ėmė citi 1888 m. iškart kaipo savaitraštis, paskiaus du kart savaitėje. Leidėjas D. T. Baczkauskas, 439 W. Pine St., Mahanoy City, Pa.

Saulės Kalendorius, 25 m. sukaktuvėse (1888—1913).

„Skaitlius draugysčių liūdiija apie tautišką gyvumą Connecticut'o lietuvių.” Mažučio raštas ('95 “V. L.,” p. 250-251).

Spisok Litovskich i drevne-prusskich knig, izdannych s 1553 po 1891 god. Priloženije k “Sborniku bibliografičeskich materialov dla geografii, etnografii i statistiki Litvy.” Sostavil S. J. Baltramaitis. S. Peterburg, Tipografija V. Bezobrazova, 1892.

Suskaita arba Statistika visų lietuviškų knygy atspautų Amerikoje nuo pradžios Lietuviszkos Amerikon emigracijos iki 1900 metų. Suraszė Jr. Jonas. Kasztais fondo Liet. Parodos Paryžiuje. Plymouth, Pa., 1900 m.

Susivienyjimo Lietuvių Amerikoje Istorija, išleista S. L. A. lėšomis, “Tėvynės” spauda, 307 West 30th St., New York, N. Y.

šv. Pranciškaus Lietuvių Parapija. 30 metų sukaktuvėms paminėti.

Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organizuotės Sukaktuvėse. Antra laida, Pranaičių Julės lėšomis, A. Milukas & Co., Philadelphia, Pa., 1926.

šv. Kazimiero Seserų Kongregacija (Mt. Carmel'io parapijos 40 m. sukaktuvių paminėjimui). Parašė Kun. Dr. J. B. Končius. Mt. Carmel, Pa., 1932.

Tėvynės Sargas, mėnesinis laikraštis, paskirtas dvasiškam ir medžiagiškam lietuvių tautos sulaikymui per jos apšvietą. Tilžėje 1896—1904.

Tėvynė, Metai I. Literatūros, mokslo ir politikos mėnesinis laikraštis, Susivienijimo Lietuvių Amerikoje organas, ėjo iš Mt. Carmel, Pa. Rėdytojas J. Jonas (sk. kun. J. Žilinskas—Red.), su tokiu pat antgalviu ėjo 1897 ir 1898 m. iš Shenandoah, Pa. (103 E. Lloyd St.), 1899 m. ėjo iš Plymouth, Pa. Per ištisus 1898 ir 1899 m. “Tėvynė” garsinosi esanti priedas prie Tilžiškio

"Varpo." 1900 m. "Tėvynės," jau savaitinio laikraščio, ėjusio iš Philadelphijos, redaktorais buvo kun. A. Kau-pas ir T. Astramskas.

Tėvynė, savaitinis laikraštis, leidžiamas Susivieniji-mo Lietuvių Amerikoje, eina iš New Yorko (307 W. 30-th St.), nuo 1910 po šiai dienai. Pradėjo eiti iš Bos-tono, Mass., 28 d. sausio 1908, V. Jokubyno redaguoja-ma iki 1911 m. Paskui apie metus jos redaktorium buvo Vidikas (Tauras) ir V. K. Račkauskas iki 1918 m., šio įpėdiniais buvo P. Purvis ir S. E. Vitaitis, kurs ir dabar eina redaktoriaus pareigas.

Trumpa Peržvalga Lietuvystės Darbų Amerikoje 1892 metuose (Kun. A. Burbos 96 puslapių knygelės, at-spausdintos J. Paukščio spaustuvėje).

Trumpa Hartfordo Lietuvių Kolonijos Istorija, 1923.

U. S. Coal Commission, Report 68th Congress. Sena-te Document 195, 5 vols., 1925. Coal Miners' Struggle for Industrial Status, by Suffern, New York, 1926.

The United Mine Workers of America as an Economic and Social Force in the Anthracite Territory, by Walsh, W. J. Washington, D. C., 1931.

Užstanawymai Prowu Lietuwiszkos Taworszczystes Broliszkos Pamaczes po wardu szw. Juozapo Apekuno Pannos Marijos, Patrono mūsų lygos ir smerties. Už-dėtos Williamsburge, 1886. Drukarne "Wienibe Lietuw-niku," J. Pauksztio, Plymouth, Pa., 1887 (15 pusl.).

Wienibė Lietuwniku (Wien. Liet. W. L.), nuo 1890 metų "Vienybė Lietuwninkų" (Vien. Liet. V. L.), savait-raštis, pradėjęs eiti 1886 m. Plymouth, Pa., 1907 m. perkeltas Brooklynan, N. Y., kur 1933 m. subankrutavo. Tais pačiais metais atgalvinta, leidžiama kaip "Vienybė." Nauji šito laikraščio leidėjai pasivadino Lithuanian Press Corporation ir 1937 m. leidžia jį kasdien.

Valtis. Nedėlinis laikrasztis (16 puslapių knygų for-mate). Ant pirmojo numerio, išėjusio Plymouth, Pa., 1894 m., balandžio mėnesio 4 dieną iki 30-am (tų metų spalio mėn. 24) pažymėta, jog pinigus siųst reik šiuo antrašu: Joseph Pauksztys, Plymouth, Luz. Co., Pa. Nuo 31-jo numerio (tų metų spalio 31 d. laidos) iki N56 (paskiausiam, išėjusiam 1895 m. balandžio 24 d.) pini-gams antrašas tas pats, bet pasarga: "Rankraszczius bei korespondencijas siųsti: Kun. A. Burba, L. Box 1053, Plymouth, Luzerne Co., Pa." Visą ėjimo laiką spaudos lėšas apmokėjo kun. A. Burba, jis ir tvarkė visą laikraštėlį.

„Viltis”, lietuviszkai tautiszkas, darbininkiszkas laikraštis. Iszeina kas subata Shenandoah, Pa. Iszduotojas ir rėdytojas V. Stagaras. Pradėjo eiti 4 d. vasario 1899 m. 1900 metais „iszdavėjas ir rėdytojas V. J. Stagaras ir J. Montvila”. Sustojus eiti 1901, atgijo 1907 kaipo „Darbininkų Viltis” V. Šliakio leidžiama iki 1914 metų.

Varpas, literatūros, politikos ir mokslo mėnesinis laikraštis. Metas I, 1889. Iszduodamas kasztu Susivienijimo Lietuvos inteligentų. Atsakantis rėdytojis Martynas Jankus pas E. Weyerį Tilžėje (ėjo Prusuose iki spaudos atgavimo).

“Vienybės” metraštis 1926 metams.

1895—1935 40 metų Jubilejaus atmintis. Elizabetho N. J. Lietuvių Rymo Katalikų šv. Petro ir Povilo parapijos sukaktuvių leidinys.

„Vienybės Lietuvininkų” 25 metų sukaktuvių jubilėjus (1886—1911), Brooklyn, N. N. 1911.

World's Popular Encyclopedia. The World Syndicate Publishing Co., Cleveland, O., New York, N. Y.

Zvaigždė, savaitraštis, pradėjo eiti 1901 iš Brooklyn, N. Y., 1904 m. perkeltas šenadorin, vėliaus 1909 Philadelphiaj. Nuo 1923 metų mėnesinis, o nuo 1926 bertaininis žurnalas. Dabar leidžiama A. Miluko & Co., Philadelphia. Redaktorė J. Pranaičiūtė.

1923 m. Žinynas. Iszleido Am. Liet. R. K. Kunigu Sąjunga (Red. kun. Bartuška).

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

SUTRUMPINIMŲ PAAISKINIMAS

W. L. ir V. L.—Wienibe Lietuwniku; Vienybė Lietuv-
ninkų; G. A. L.—Garsas Amerikos Lietuvių; T.—Tėvy-
nė; G. L.—Gazleta Lietuwiszka; Sp. L. ir A. L. Org.
Suk.—“Spaudos Laisvės ir Amerikos Lietuvių Organi-
zuotės Sukaktuvės”; P. Am. L. Prof.—Pirmieji Ameri-
kos Lietuvių Profesionalai ir Kronika; Am. L. Kr.—
Amerikos Lietuvių Kronika; A. L. K. M.—Amerikos
Lietuvių Katalikų Metraštis; P. L. I.—Pittstono Lietu-
vių Istorija; I. Ch. L.—Istorija Chicagos Lietuvių; R.—
Rytas; Sus. ar. St.—Suskalta arba Statistika V. Liet.
knygų ir tt.; V. M.—Vienybės Metraštis 1926 m.; Žv.
—Žvaigždė; L. A.—Lietuviai Amerikoje; Ar g. k.—Lietu-
viai! ar gerai keliais žengiame priekyn? (Dr. Šl.) “L.
B.”—Lietuviškasis Balsas.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

II.

ZYMESNES CITATES IS KITU RASTU

Lietuviai Jungtinių Valstybių Statistikoje	17-18
A. Jakštas "Dirvoje-Žinyne" ('03) apie Amerikos lietuvių progresą	19
Grafas Leliva apie lietuvių prispaudimą rusų im- perijoje	20
"Aušra" ('85) ir "Varpas" apie lietuvių ateivių vargus	24-25
"Pittston'o Lietuvių Istorija" apie lietuvių ang- likasių bėdas	27
"Spaudos Laisvės ir Am. L. Org. Suk." knygos apie senadorio lietuvius parapijiečius	37
"Vienybė Liet." ('94) apie polonizmo apaštalus lietuvius	39
Pirmasis Am. lietuvių raštas "Aušroje"	46
"Aušra" apie brolių Augustiną, susišelpimo drau- gijų kurėją	47-48
"Garsas Am. Lietuvių" apie pirmąjį ('74) lietu- vių spausdinį Amerikoje	51
"Aušra" apie "Gazietą Liet." ir septintosios de- šimties lietuvius	61-72
Antrasis Amerikos lietuvių raštas "Aušroje"	73
"Historya Polska" apie New Yorko lenkus	82
Šv. Traicės draugijos gromata "Aušroj"	83
"Am. Liet. Kronika" apie Plymouth'o parapiją	86
"Lietuviai Amerikoje" knygos apie kun. Burbą	87
"Am. Liet. Kronika" apie Plymouth'o parapiją	88
"Žvaigždė" (1911) apie Plymouth'o parapiją	89
"Am. Liet. Prof. ir Kronika" apie kun. Čižauską, "Susivienijimo" idejos sėjiką	93
Dr. P. Matulaitis "Varpe" ('94) apie šliupo- Dembskió su kun. Burba ginčus	98

"Pirm. Am. Liet. Profesjonalai" knygos apie "Mūsų Raštų Istorijoje" paminėtus amerikie- čių vaidus	99
Kun. Žilius apie tą patį pareiškimą	100
Kun. A. Burbos pareiškimas "Garse Am. L." . . .	101
"Rytas" apgina kun. Burbą	101
"Garsas Am. Liet." gina mirusio kun. Burbos garbę	102
"Garsas Am. Liet." apie paminklą kun. Burbai .	104
"Žvaigždė" apie Mahanoy City lietuvių parapiją	110
"Vienybė L." apie pašventinimą Mahanoy City lietuvių bažnyčios	111
"Šv. Juozapo Parapijos Istorija" apie parapijoje iškilusius ginčus	114
"Tėvynės Sargas" ('00) apie "Saulę"	116
Kun. Tūmas-Vaižgantas apie "Saulę" "Žinyčioje"	117
Adv. A. Dubinskas apie "Saulę" "Dirvoje-Žiny- ne" ('03)	118
Dr. V. Kudirka "Varpe" ('92) apie "Saulę" . . .	119
Kun. Žebrius ("Ryte," '97) apie "Saulę" gynusį Dr. Šliupą	120
"Garsas Am. Liet." apie tą patį	121
Jungt. Valst. prokuroras apie "Saulės" leidėjo bylą	122
"Wienibė L." ('89) apie Baltimorės liet. parapiją	129
Baltimore "Sun" apie vietos lietuvių kleboną . .	132
Kun. J. Žebrius ('98 "Ryte") apie "keliaujančią mokslainę"	135
Kun. A. Kaupas ('98 "Garse A. L.") apie "Kardą"	142
Kun. Žebrius ('97 "Ryte") apie "Kardo" veikėjus	143
"Dr. Šliupas ir nupuolęs Hodur"—kun. Žebrio raštas "Ryte" ('98)	151
"Tėvynė" apie šerifo Martino žiaurumus	155
"Garsas Am. Liet." apie Lattimer'o žudynes . .	157
"Garsas Am. L." apie lattimer'iečių bylą	159
"Tėvynė" apie tos bylos finalą	162
"Garsas Am. L." apie užuojautą lattimeriečiams	167
"Garsas Am. L." apie užuojautą lattimer'iečiams	167
Lattimer'iečių "Atsišaukimas" "Garse Am. Lietu- vių" ('98)	168
"Garsas Am. L." ('98) apie Amerikos dienraš-	

čių atsiliepiamą	170
Svetimžemiai akyse amerikiečių ('98 "Tėvynė")	174
Social Science Encyclopedia apie angliakasių .	177
"Wienibė Liet." apie bažnytinius vaidus	184
J. Šliupas ('85 "Aušroje") apie N. Y. lietuvius, besitariančius apie parapiją	186
J. Šliupas ("Jaunatvėje") apie lietuvių lenkų laikraštį "Unija"	188
Idem (ibidem) apie liet. laikraštį "Unija" . . .	189
Idem ("Aš ir Lietuva") apie "Unijos" vargus .	190
"Pirm. Amerikos Liet. Profesijonala!" apie šliupo antikatalikišką veiklą	194
Dr. Šliupas apie savo pasiryžimus sukurti nepri- gulmingą bažnyčią New Yorke	195
Kun. A. Varnagiris ('98 "L. B.") apie New Yor- ko lietuvius	202
A. Pajaujįs ('86 "W. L.") apie parapijas	204
"Wienibė Liet." ('86) apie New Yorko lietuvių neįvykusią parapiją	205
"Liet. Pensylvanijoje" apie lietuvius ateivius .	214
"Liet. Balsas" apie New Yorko lietuvių atsto- vą šenadoryje	216
"Spaudos Laisvės ir Am. Liet. Org. Suk." knygos apie šenadorio "liet. parapijos" įgaliotinius	218
"Lietuviškojo Balso" ir "Wienibės Lietuvnikų" polemikų pavyzdžiai	221-239
"Pittston'o Liet. Istorija" apie parapijos kūrėjus	246
J. Šliupas ("Aš ir Lietuva") apie "Lietuviškojo Balso" įkūrimą	248
"Liet. Balsas" ('86) apie "Lietuvos Mylėtojų" įstatus	249
"Liet. Balse" J. Paukščio pasmerkimas	254
"Liet. Balsas" apie Lietuvos krikšto 500 metų sukaktuves	256
"Vienybė Liet." apie brošūrą "Lietuvos Mesijas"	265
Dr. V. Kudirka ('91 "Varpe") apie tą pačią bro- šūrą	265
Kun. J. Žilius ('98 "Tėvynėje") apie kun. Bur- bos dešimtmetį	267
Dr. V. Kudirka ('90 "Varpe") apie kun. Burbos sutvarkytą "Vienybę Lietuvnikų"	269

Šernas-J. A. ('90 "Varpe") apie tų metų "Susiv." seime iškilusius vaidus	272
Dr. V. Kudirka ('91 "Varpe") apie tą patį dalyką	273
"Susiv. Liet. Istorija" irgi apie tai	274
"Spaudos Laisvės ir Am. Liet. Org. Suk." knygos apie tą patį dalyką	275
"Am. Liet. Profesijonalai ir Kr." knygos apie tą patį	277
"Vienybės Liet." pareiškimas prieš šliupą	278
"Lietuviai Amerikoje" apie Plymouth'o lietuvų lenkų sątykius	282
Šernas "Spaudos Laisvės ir Am. L. Org. Suk." knygose apie "L. Balso" žlugimą	289
"Liet. Raštų ir Raštininkų" autorius apie tą pa- tį dalyką	290
Dr. P. Matulaitis ('94 "Varpe") apie "Naują Ga- dynę"	292
"Varpo" ('97) recenzentas apie "Liet. Raštus" ir Raštininkus"	293
Dr. V. Kudirka ('92 "Varpe") apie "Apšvieta"	295
Žemkalnis ('93 "Varpe") apie "Apšvieta"	296
"Varpas" ('92) apie "Saulę" ir "Vienybę"	297
"Varpas" ('93) apie "Saulę" ir "Garsą" jau šliu- po įtakoje	297
"Lietuviai Pennsylvanijoje" Dr. Kudirkos laiškas Dr. Basanavičiui	299
"Wienibe Liet." ('89) J. Matulevičiaus gromata . .	304
"Lietuviai Pennsylvanijoje" Andrukaičio laiškas M. Jankui	306
"Vienybė Liet." ('92) kun. Burbos raštas—"Lietu- vystės Reikaluose"	309
"Wienibės Liet." ('90) raštas apie New Yorko- Brooklyno lietuvius	314
"Apšvieta"—Dr. V. Pietario gromata Dr. Šliupui	316
"Apšvieta"—Dr. Šliupo atsakymas Dr. Pietariui	324
Lietuvių bažnytinių bylų, pasiekusių Aukščiausiąjį Teismą ir patekusių į Jungt. Valstybių teisi- ninkų kodeksą—"Corpus Juris" sąrašas	331

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

III.

I. PIRMOJO TOMO INTALPA.

I. Jungtinių Valstybių ateivybės biuras apie lietuvius. Kiek pinigų išeiviai išvežė iš Lietuvos? Knygų "Amerika" autorius apie išeivių padarytąją tėvynel skriaudą ir naudą. A. Jakštas 1903 m. apie išeivijos įtaką Lietuvos žmonių tautinei sąmonei. Ateivybės biuro statistika apie lietuvių ateivių išmokslinimą. Rusų valdžios atsakomybę už Lietuvos žmonių tamsumą pripažįsta rusas juristas-rašytojas grafas Leliva. Jo veikalas rusų ir lietuvių kalboje.

II. Išeivijos pradžia. "Lietuviai Amerikoje" knygoje klaidingų žinių priežastis. Kun. Strupinskas. Ateivių vargai pasak "Aušros" korespondentų. 1903 m. Dr. Šliupas apie savo vargus. "Pittstono Lietuvių Istorija", apie lietuvius Pensylvanijos miesteliuose.

III. Organizuotės pradžia. Kunigų Končiaus ir Juškevičiaus vargai su lenkais bendroje Shamokino parapijoje. Šenadorio lietuvių šv. Kazimiero parapija. "Gazieta Lietuviška" ir "Aušra" apie šenadoriečių vadus ir bylas su lenkais ir lenkininkais prasidėjusius 1877 metais. "Lietuviai Pensylvanijoje" apie tas bylas, sudrėtinusias Amerikos lietuvių pasiryžimus. Brolis Augustinas susipratusių lietuvių vadas ir tautinės sąmonės palaikytojas. New Yorko (1881-4) ir Brooklyno (1882) bendrose parapijose įvykiai sustiprina lietuvių tautinį susipratimą. Lietuvių darbininkų reakcija prieš lenkininkus. "Vienybė Liet." pašiepia bizuierius polonizmo skleidėjus.

IV. Amerikos lietuviai gina savo tautines teises. Brolis Augustinas. Związek'o Narodowy užnertos rezginės. "Lietuviškų, lenkiškų ir žydiškų socialistų mitingas". Brolis Augustino veikla, Bačkausko propaganda ir "Laisvoji Mintis". Brolis Augustinas, kad sumažinus lenkininkų biznierių įtaką, pataria susivaidinusiems šenadoriečiams įkurti vartotojų krautuve. Po ilgų ginčų šv. Jurgio draugijos nariai įsteigia tokią krautuve. Atsikrausčiusio iš New Yorko "Liet. Balso" (N1, 1888 m.) raštas apie "lietuvišką sądarbystos kromą". Krautuovės likvidavimas. Brolis Augustinas "Wierybės Lietuvnikų" rėmėjas suerzina "Liet. Balso" rašytojus.

V. Pirmojo Amerikos lietuvių rašto 1883 m. „Aušroje“ fotografija. „Aušra“ apie brolių Augustiną, draugijų kurėją ir apie Amerikos lietuvių tautinį susipratimą.

VI. Lietuvis—kun. J. Juškevičia (vilniškis) sukuria šv. Stanislovo parapiją Chicagoje—pirmą ir didžiausią visoje Amerikoje lenkų parapiją. Priverstas pasitraukti jis klebonauja po kun. Koncium šv. Vaitiekaus parapijoje Shamokin'e, Pa., ir čia pastatęs pirmą Pensylvanijos valstybėje bendrą lenkų lietuvių bažnyčią. Šenadoryje lietuviai pasistato šv. Kazimiero bažnyčią, bet parapijos globėjai, klebonui kun. A. Strupinskui (eks-marijonui) neprotestuojant, įregistruoja teismabutyje parapijos savastį lenkų vardu. Nuolaidaus Strupinsko įpėdinis lenkas kun. A. Lenarkevičius, vien lenkišką kalbą vartodamas pamaldose, sukelia lietuvius. Dažinoję apie tikrąjį savo šventynės stovį lietuviai užbarikaduoja ją, reikalaudami nuo klebono lietuviškų pamokslų ir katekizacijos. Policijai suareštavus „apie šimtą“ lietuvių, iškyla bylų bylos vietos ir apskrities teismuose. Brolis Augustinas suburia vietos lietuvius į šv. Jurgio draugiją—pasekmingesnei kovai su lenkais. Gi per „Gazietą Lietuwiszką“ tas vienuolis sujudina visus Amerikos lietuvius prieš lenkus. New Yorko lietuviai su lenkais ir vokiečiais susiburia į vieną organizaciją—bendrai parapijai įsikurti. Brolis Augustinas zaica Chicagoje išleidią pirmas Amerikoje spausdintas lietuviškas knygas „Historyia Septiniu Mokitoju“ (1880). Lenkų „Związek N. P.“ bičiuolių užsimojimai. Kun. M. Čižauskas, Dr. Kasakauskas, A Jurgelaitis.

VII. „Aušra“ apie „Gazietą Lietuvišką“ ir septintosios dešimties amerikiečius lietuvius.

VIII. Antano Jurgelaičio antroji korespondencija „Aušroje“ apie Amerikos Lietuvius.

IX. Pirmųjų lietuvių atėvių vargai New Yorke. Jie pėkšti šimtus mylių keliauja darbo ir pragyvenimo ieškodami. New Yorko lietuviai susiburia į šv. Kazimiero susišelpimo draugiją. Keli žodžiai apie pirmuosius Kazimieriečius. New Yorko lenkų lietuvių parapija ir Allgemeiner Verein. Lietuviai nutraukia sugyvenimo ryšius, lenkams lietuvių kleboną kun. Dutkevičių išsibodėjus ir paskiaus neįvykinus vokiečių Vereino padaryto nutarimo. New Yorko lenkai pasak kun. Kruszko ir H. Nagiel'io — lenkų rašytojų.

X. Septynių metų laikotarpyje (1884-1890), vietoje prarastosios lietuviškos parapijos šenadoryje, Amerikos lietuviai sukuria 5 vienujų lietuvių parapijas. Kun. A. Burba, šenadoriečių lietuvių pakviestas Amerikon, nuskirtas lenkų lietuvių, paskiaus vienujų lietuvių parapijos Plymouth'e, Pa., klebonu, 1889 m. rašo "Wienibes Liet." N45 apie tai. Kun. Burbos vargai, Plymouth bendroje lenkų lietuvių šventynėje mėginus sakyti lietuviškai pamokslą, kaip buvo jam įsakęs vyskūpas O'Hara. "Lietuviai Amerikoje" knygų autorius apie kun. Burbos vargus su lenkais. "Lietuviškos Enciklopedijos" rašytojas apie įspūdį Amerikos lietuviams padarytą neklausančių klebono Burbos lenkų parapijiečių. "Wienibe Lietuvnikų" apie kuriamąjį šv. Kazimiero grynai lietuviškos parapijos (Plymouth'e) susirinkimą. Lietuvių parapijos Kingston'e ir Luzerne'je, išaugusios iš plymouth'iskės šv. Kazimiero parapijos. Kun. S. Draugelio "Statistika" ("Tiesos Kelyje") apie tas 3 parapijas.

XI. "Lietuviai Amerikoje" knygos apie pirmuosius Plymouth'o lietuvius ir įkūrimą bendros "lietuviško ir slovėniško gaivalo" parapijos 1882 m. Kun. A. Varnagiris 1886 m. perkeltas iš Freeland'o į Plymouth'ą bendros parapijos klebonu. Antano Pajaujo ir Juozo Paukščio dalininkų bendrovė laikraščiui "Wienibe Lietuvniku" leisti. Kun. A. Varnagiris ir "Susivienijimas Lietuviškų Katalikiškų Draugijų." Chicagiškio Dr. Kasakauskio ir pittstoniškio Andriaus Tepliušo sveika įtaka tos organizacijos kuriamamjame suvažiavime. Kun. A. Burbos įtaka ir pagelba "Vienybei Lietuvnikų." Savaitraštis "Valtis." Burbos—šliupo vaidai. Jų atgarsis lietuvių ir angliškuose laikraščiuose. "Varpo" rašytojai apie tuos vaidus. Prof. M. Biržiška apie tai. Knygos "Pirmieji Lietuvių Profesionalai ir Kronika" apie tą patį dalyką. Jr. Jonas ir pats kun. Burba apie savo sątikius su "Vienybės Liet." leidėju. "Garsas Am. Liet." ir "Rytas" užtaria kun. Burbą. Mirusiojo kun. Burbos pagerbimas. "Vienybės Lietuvnikų" noras ir Amerikos lietuvių visuomenės nuomonė, kaip tinkamai pagerbti velionį. "Susivienijimo" seimas ir organas "Tėvynė" apie paminklą kun. Burbai. Klebono Burbos įpėdinis. Pirmasai Pittston'o klebonas kun. J. Kolešinskas.

XII. Mahanoy City, Pa., šv. Jurgio parapija. "Žvaigždė" (1911) ir 1892 metų "Vienybė Lietuvnikų" apie tą parapiją, taipgi apie "Saulės" leidėją. Parapijų, klebonų ir draugijų sąrašas. Lietuvių Banko (Merchants Trust Co.) likimas. Tvarka parapijoje ir bylos už tą tvarką.

XIII. 1902 m. "Žinyčia" (N4-5) apie D. T. Bačkauską ir "Saulę." Adv. Dubinskas 1903 m. "Dirvos Žinyne" irgi apie tai. Dr. Kudirka "Varpe" apie Bačkausko įtaką Am-os lietuviams. Klebono Pautieniaus labdarybė.

XIV. Baltimore, Md., šv. Jono parapijos įkūrimas. 1889 m. "Wienibe Lietuwnikų" (N40) apie tos parapijos šventynės nupirkimą ir įrengimą. Pirmieji klebonai. Klebonas Kun. J. Lietuwnikas 1893-1937. Naujos bažnyčios nupirkimas ir pavidimas italams, įsigyjant šv. Alfonso didžiulę šventynę, su namais mokyklai, klebonijai ir seserims mokytojoms. Lietuvos Respublikos valdžiai apdovanojus kun. J. Lietuwniką D. K. Gedemino orderu Baltimorės miesto Roda pareiškia savo linkėjimus. Baltimorės dienraštis "Sun" gražiai rašo apie pagerbtąjį kleboną ir Baltimorės lietuvius.

XV. Dvasininkus nuduodančiu du vyrų mėgina sukurti "nepri gulmingą nuo Romos" lietuvių parapiją. Jų pasiryžimai niekais virsta. Statistikos rinkikų sunkenybės Baltimorėje. Vietos lietuvių susišelpimo ir kitokios draugijos, bendrovės, klubai. Marylando valstybės gubernatorius paskelbia Lietuvos nepriklausomybės dieną valstybės švente ir giria lietuvius piliečiu. Laikraštis "Kardas" ir jo leidiniai. Kun. A. Kaupo nekrologas.

XVI. Šv. Petro ir Povilo parapijos (Hazleton, Pa.) įkūrimas. Lenkų, jų skandalui nenusisėkus, atsiskyrimas. Šv. Kazimiero lietuvių, lenkų, slavokų ir rusinų parapija Freeland'e. Lenkų nenusisėkęs skandalas. Lenkų "nepri gulminga" parapija ir jos klebonas kun. V. Dembskis. 1895 m. "Vienybė Lietuwninkų" apie nepri gulmingo kun. V. Dembskio ir Dr. šliupo nenusisėkusį veikimą. Kun. J. Žebrys 1898 m. "Ryto" N15 apie Dr. šliupo, ex-kunigo Dembskio ir Hoduro, lenkų nepri gulmingojo vyskūpo veiklą. Frelando lietuvių palaikėjimas.

XVII. Susijungusių Angliakasių prezidentai Lewis ir jo pirmtakūnas J. Mitchell. Amerikiečių čia gimusių anglo-saksų neapykanta. "Lietuviai Amerikoje" knygos ir "Tėvynė" apie Lattimer'o skerdynę ir jos vyriausią aktorių šerifą Martin'ą. Aukos nuskriaustiems pasak "Tėvynę." "Garsas Amerikos Lietuvių" apie "Latimer'o skerdynę" ir amerikiečių ne-sąjausmą. Senadorio ir kitų miestų mass-meetingai ir pašelpa nuskriaustiems. "Garsas Am. Liet." apie skundėjų advokato kalbą teismabutyje. Aprašymai liūdininkų pareiškimų, šerifo padėjų brutališkumas. "Garsas Am. L." apie šerifo išteisinimą. "Tėvynė" apie šerifo Martin'o bylą. "Sunku ant svieto rasti teisybę, bet visgi reikia įieškoti." "Vienybė Liet." ir jos korespondentai: hazletonietis J. Kazakevičius ir philadelphietis V. Ambrozevičia apie Lattimer'o incidentą.

XVIII. Austro-Vengrijos konsulo pareiškimas. Senadorio bendrojo (lietuvių, rusų, slavokų, lenkų) susirinkimo rezolucijos šv. Jurgio parapijos svetainėje (12 rugs. m. d.). Chicagos, Minersville's, Plymouth'o lietuvių pro-

testai. Lattimere nuskriaustiems gelbėti ir ginti Komiteto atsišaukimas. Amerikos angliškų laikraščių pareiškimai.

XIX. Svetimžemiai amerikiečių akyse. Juos niekina čiagimiai amerikiečiai, juos išnaudoja kompanijos. Tipingas "Century Magazine" žurnalo straipsnis apie svetimžemius (foreigner'ius) 1898 m. balandžio mėnesio laidoje. Encyclop. of Social Sciences apie angliakasius

XX. Brooklyno šv. Jurgio parapijos sukūrimas ir pakrikimas. Kenksmingas "Lietuvos Mylėtojų" prisidėjimas su "šv. Traicės parapijos Draugijos" likučiais. 1885 m. "Aušra" apie tos draugijos susirinkimą ir J. Šliupo kalba. Dvikalbis laikraštis—"vaisius negimęs." "Unijos" prospektas. To laikraščio leidėjo ir redaktoriaus (Tvarausko, Šliupo) vargai.

XXI. Naujo "šv. Traicės parapijos draugystės" sekretoriaus (J. Šliupo) užsimojimai. Incidentas su kun. Končium ir Šliupo prašalinimas nuo "Unijos". Rašte "Lietuviai, ar gerai keliais žengiamo" Dr. J. Šliupo prisipažinimas prie „nepri gulmingųjų tautiškų bažnyčių" nepasisekusio kurimo 1885 ir 1886 metais. "Lietuviai Amerikoje" knygų klaidingas skelbimas—jų autoriaus korespondento prasimanymai. Dr. Totoraitis ir prof. Biržiška apie tų dienų šliupą. Kun. Končius. "Lietuviškojo Balso" pasirodymas. Lietuvių vaidai. Šernas-J. Adomaitis ir Dr. V. Kudirka apie "L. Balsą." Tvarausko įtarimai ir J. Šliupo atsakymas. Kun. A. Varnagirio veikla su "šv. Traicės par. draugija." 1886 m. "Wienibe Lietuwniku" (N16) apie tą nenusisekusią veiklą. Tautiniai ginčai lietuvių su lenkais priešaušriniame laikotarpyje—New Yorke, Brooklyne, Shamokine ir Shendoah'ryje.

XXII. Tikrasis "lietuviškos parapijos" šenadoryje pobūdis, ne kaip ji atrodė ką tik atvykusiam iš Lietuvos kun. A. Burbai. "Obivateliai" lenkiškumo palai kytojai ir 1890 m. "Vienybė Liet." apie juos. Jų palinkimas lietuvių pusėn, kun. P. Abromaičiui atvykus į Mahanoy City (1888 m.). Lietuvių aukos ir jų fondas, kurį nori gauti New Yorke lietuviai. Ginčai, vaidai, delto kilusieji, užauga, pasididina "Wienibe Lietuwniku" parodžius newyorkiečių vadų plauką—jų norą įsikurti "nepri gulmingą nuo Romos dogmatų" parapiją. Dar labiausiai užsikuria vaidų ugnis, "Liet. B-sui" ir "Wienibe Liet." prapliupus nekultūriniais ginčiais. Šenadorio gaudagrašiai dėka tiems vaidams sugeba pasisavinti viešam reikalui suaukotus grašius.

XXIII. "Lietuviškojo Balso" ir "Wienibės Lietuwniku" chamizmu persisunkusių polemikų pavyzdžiai.

XXIV. SEPTYNIŲ METŲ KRONIKA (1884-1890)

Susišelpimo ir tikybinės organizacijos Chicagoje, Mahanoy City, New Yorke. Leidėjas Tvarauskas sutaria su J. Šliupu leisti laikraštį "Unija" (1884). Lietuvių Parapijos Pittston'e ir Waterbury'je. "Lietuvos Mylėtojų" draugija "Lietuviškam Balsui" leisti. J. Šliupo nenusisekęs pasiryžimas sukurti "nepri gulmingą nuo Romos lietuvišką parapiją" New Yorke (1885). Lietuvos krikšto 500 metų minėjimas. Antanas Pajaujė ir Juozas Paukštis pradeda leisti savaitraštį "Wienibe Lietuwniku." Susišelpimo draugijos: Brooklyn'e, Chicago'je, Cleveland'e, Mahanoy City, Plymouth'e. Lietuvių (ir lenkų su slavokais) parapija Freeland'e. "Susivienyji mo Visų Lietuwninkų Amerikoje" ir "Susivienyji mo Lietuviškų Katalikiškų Draugysčių" susikūrimas. (1886). Lietuvių parapijos Baltimorėje ir Hazleton'e (bendrai su lenkais). Susišelpimo draugijos Baltimorėje, Gilber ton'e, Mahanoy City, Mount Carmel'yje (1887). Nenu sisekęs 6 mėnesių straikas angliakasyklose. Susišelpi mo draugijos Ansonijoje, Conn., ir Penn'a miesteliuose: Freeland'e, Hazleton'e, Pittsburg'e, Pittston'e, Scrant on'e, šenadoryje, Mahanoy City. Šv. Jurgio parapija Brooklyne (vėliau pakrikusi). Laikraščio "Saulės" pa sirodymas (1888). Susišelpimo draugijos Boston'e, Chi cagoj, Pittsburg'e, Plymouth'e, Shamokin'e ir šenadryje. Kun. A. Burbos nemalonumai su lenkais parapijiečiais ir lietuvių parapijos įsikūrimas Plymouth'e. Lietuvių Mokslo draugija Baltimorėje. Lietuvių Teatro draugija Plymouth'e, sulošusi teatrą naujos parapijos naudai ((1889). Susišelpimo draugijos Philadelphijoje, Pitts burge ir Wanamie'je. Lietuvių Teatro draugija Maha noy City. Šv. Antano parapija Philadelphijoje (vėliau deliai iškilusių vaidų pakrikusi). Vaidai "Susivienyji me Lietuvių Amerikoje," 1890 metų seime iškilusieji.

XXV. KUN. A. BURBOS DEŠIMTMETIS (1889-1898)

XXVI. 1890 metų Susivienyji mo seime kilusieji vaidai. Anų dienų periodinių ("Varpo") ir vėlesnių leidinių raš tai apie tuos vaidus.

XXVII. Sukurtųjų iki 1890 metų parapijų, kultūros draugijų, taipgi išleistųjų knygų sąrašas.

XXVIII. Lietuvių Mokslo Draugija ir jos leidiniai.

XXIX. Priedas. Dr. Kudirkos laišakai Dr. Basanavičiui. J. Matulevičiaus (, W. L. ') laiškas apie Amerikos lietuvių laikraštiją. M. J. Andriukaičio 1889 m. du laišakai M. Jankui apie tą patį dalyką. Kun. A. Burbos raštas "Wienibėje L."—atsakymas Dr. J. Šliupui ir J. Andžiu laičiui. 1890 m. "Wienibės Liet." korespondencija apie Brooklyno-New Yorko lietuvius. Aušrininko Dr. Pieta rio atvira gromata į p. J. Šliupą ir šitojo atsakymas—apologija ir credo. Lietuvių bažnytinių bylų, į "Corpus Juris" kodeksą patekusių, sąrašas.

ANTROJO DALIS.

ANTROJI DALIS.

... Lietuvos istorija ...

... Lietuvos istorija ...

... Lietuvos istorija ...

ANTROJI DALIS.

... Lietuvos istorija ...

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

I.

„LIETUVOS AIDO“ RECENZIJĄ.

Lietuvos oficiozo šių (1939) metų 29 d. sausio laidoje tilpo platesnis raštas — „Insikurimo Amerikoje lietuvų išeivių vaizdas“. — Iš kun. A. Miluko „Amerikos Lietuviai XIX šimtmetėje“.

Rašte prisimenama ir apie knygų autorius. Esą „kun. A. Milukas priklauso prie tos Amerikos lietuvų senosios kartos veikėjų, kurie ilgą laiką yra dirbę Amerikos lietuvų išeivių tarpe ir patys turėję progos gerai pažinti jų gyvenimą. Pats budamas gyvo būdo dzuikas, jis ilgą laiką sukosi Amerikos lietuvų išeivijos sąjudžio rato centre ir per visą savo amžių tiek daug prisirinko medžiagos apie išeiviją, kad ilgainiui pasidarė vienas geriausių jo žinovų.

Papasakojęs „keletą žodžių apie autoriaus asmenį“ recenzentas tęsia:

„Ten gera, kur mūsų nėra“

Paskaičius kun. A. Miluko čia minimąjį veikalą, galima gerai suprasti, kodėl a. a. kun. J. Tumas-Vaižgantas anais laikais savo raštuose taip labai atkalbinėjo mūsų žmones plaukti į „laimės šalį“ — Ameriką. Pirmųjų lietuvų išeivių į Ameriką keliai, kaip matyti iš

kun. A. Miluko veikalo, buvo nukloti labai dygių arškėčių. Kiek laimingesni buvo patys pirmieji išeiviai į Ameriką. Jie galėjo keliauti į vakarus, plėsti ir žudyti indėnus ir įsigyventi jų žemėse. Tačiau lietuviams tos laimės nebeteko patirti. Pirmiesiems lietuviams išeiviams į Ameriką atvykus, indėnus jau buvo išstumę "baltieji žmonės", kuriems ir lietuviai jau nebebuvo "balti". Tais laikais Amerikos lietuviams išeiviams teko kiekvieną savo teisių kampelį kovote išsikovoti. Šiandien nebegalima nė įsivaizduoti, kokia ta kova buvo brutali ir šiurkšti. Ji lietuviams buvo sunkesnė, kad jų daugumas čia atvažiavo be jokio pasiruošimo, nemo-kėdami svetimos kalbos. Tokiomis aplinkybėmis jie labai lengvai patekdavo į išnaudotojų ir apgavikų rankas, lyg musselės į vorų tinklus.

Pirmiausia Amerikos lietuviams išeiviams teko susiremti su airiais. Seniau čia įsikūrę airiai į atevius žiurėjo kaip į laukinius žvėris. Net vaikai lietuvius išeivius akmenimis mėrydavę. Kasyklose airiai kiek įmanydami lietuvius išnaudodavę. Pirmosios lietuvių išeivių įmonės buvo stačiai užpuolamos organizuotų gaujų ir išdauėomos. Prieš tokias priemones tebuvo galima kovoti su tokiomis pat priemonėmis. Buvo organizuojami panašūs lietuvių būriai, kurie brutalia jėga spirdavosi prieš užpuolikus. Tik tokią jėgą pajutę, užpuolikai nurimdavo. Po tokio "karo" prasidėdavo ramesnis gyvenimas.

Pirmosios išeivių religinės kovos

Galima sakyti, antrasis Amerikos lietuvių kovų už savo teises etapas prasidėjo tada, kai šalia religijos

pradėjo kilti aikštėn ir tautiniai reikalai. Iš pradžių visi Amerikos ateiviai katalikai: lietuviai, lenkai, italai, slovakai, bavarai ir kiti laikėsi lyg ir bendro fronto. Tačiau prieš 60 ar 70 metų Amerikoje ėjo labai aštrios kovos už parapijas. Beveik nė viena senesnė Amerikos lietuvių parapija nėra įsikurusi be muštynių. Vėliau po tokių muštynių kildavo ilgos bylos. Amerikos lietuviams išėiviams ypačiai šioje plotmėje teko smarkiai susikirsti su lenkais; jie dėjosi lietuvių bičiuliais, tačiau tikrumoje tesiekė tik lietuvius paglemžti į savo įtaką ir juos sulenkinti.

Nepaisant tokios sunkios kovos už buvį, Amerikos lietuviai tautiškai pradėjo atgyti jau net prieš "Aušros" pasirodymą. 1879 metais New Yorke jie išleido jau pirmąjį savo laikraštį. Tas pirmasis Amerikos lietuvių laikraštis turėjęs 132 skaitytojus.

Pačios pirmosios žinios apie musų išėivius

Kun. A. Milukas savo minėtoje knygoje pateikia daug įdomių ištraukų ir žinių apie pačius pirmuosius musų išėivius į Ameriką. Lietuvių emigracijos pradžia į Ameriką yra laikomi 1868 metai. Tačiau Simanas Daukantas savo raštuose mini lietuvius mėginus pasiekti Ameriką 1688 metais, vėliau gi po Kosčiuškos sukilimo apie 1850 metus. Tikslesnių žinių apie tuos pirmuosius išėivius nėra. Žinoma tik tiek, kad 1866 metais netoli New Yorke apsigyvenęs iš Marijampolės vienuolyno atvykęs kun. Andrius Strupinskas. Tačiau šis faktas nėra patvirtintas. Viena yra tik aišku, kad pirmieji Amerikos lietuviai išėiviai išlipdavo New Yorke uoste. Čia

prasadēdavo jų pirmieji vargai. Jų dalis gaudavo darbo pas apylinkių farmerius, kiti gi prie tiesiamų geležinkelių.

Pirmieji lietuvių bureliai susispietė Shamokine, Mahanoy Plane, Shenandoahe, Danville, Plymouth, Pittstone ir tt. New Yorke pirmieji lietuviai gavo darbo siuvėjų dirbtuvėse. Kiek vėliau dalis lietuvių išievių gavo darbo Brooklyno cukraus dirbtuvėse. Čia sukosi patys pirmieji Amerikos lietuvių išieivijos lizdeliai, iš kurių vėliau plito Amerikos lietuvių organizavimosi ir tautinio atgijimo darbas. Tačiau daug vargo ir kančių mūsų išieiviams reikėjo paaukoti, kol jiems pavyko išsikovoti sau lygias teises kitų išievių tarpe.

Visus tos kovos kelius, budus ir priemones aprašo savo veikale "Amerikos Lietuviai XIX šm." kun. A. Milukas. Kas norės smulkiau su mūsų išieivija Amerikoje susipažinti, be kun. A. Miluko veikalo negalės apsieiti.

II.

"KARDO" ŽURNALO RECENZIJĄ

"Amerikos lietuvių gyvenimą tyrinėjantiems autoriaus pavardė gerai žinoma, nes be jo gausių raštų negali apsieiti nei vienas, kuris bent kiek giliau ir pilniau nori pažinti mūsų išeivių gyvenimą Amerikos Jungtinėse Valstybėse..." taip pradeda mano paskutinio veikalo — "Amerikos Lietuviai XIX šimtmečiuje" recenziją generolas V. Steponaitis "Lietuvos Karininkų Laikraštyje — Karde" (N6 [308], 1939.III.15). Jis tęsia:

"Nemaža duomenų yra surinkęs ir aukščiau išleistose knygos... Nemaža medžiagos taip pat surinkęs ir paskelbęs iš mūsų spaudos draudimo laikų. Aplamai, tai gausus senovės praeities tyrinėtojas.

"Panašiam darbui sąlygos Amerikoje yra sunkokos, nes nėra kokios nors įstaigos, kurioje būtų surinkti kad ir Amerikos lietuvių spaudiniai, nekaltant jau apie nustojusių veikti draugijų archyvus (bylas). Nenuostabu tat, kad ne tiek seniai iš 1896 m. 'Garso Amerikos Lietuviai' pavyko nustatyti pirmąjį lietuvių kalba leidinį Amerikoje. Tai giesmė 'išrdukuota Amerikoje, miesto Shenandoah Parapijoj, Lietuwiszkoje Diena 30 Kwietniaus Miatuose 1874.' Tačiau paties šio spaudinio iki šiol dar nerasta ir negauta..."

"Panašūs reiškiniai įvyksta dėl tos paprasčiausios priežasties, kad 'Amerikos lietuvių vaikai nemėgsta senų raštų ir knygų. Senelių ilgus metus branginami lietuviški laikraščiai, rankraščiai tenka ugnelei, kada namuose nauja tvarka įsivyrėja. Ta pati pasaka pasikartoja kone visur, paprastų žmonių ir inteligentų namuose.'"

Pakartojęs šitąjį "Amerikos Lietuviai XIX šimtmečiuje" autoriaus nusikundimą "Kardo" recenzentas klausia:

sias: "o ar panašaus priekaišto negalima ir mums (nepriklausomos Lietuvos piliečiams) prikišti?" Plačiau paminėjęs bibliografų rinkinius tėvynėje generolas V. Steponaitis tęsia:

"...Amerikos lietuvių gyvenimą tyrinėdamas, kun. Milukas apėmė labai plačią sritį, kuriai ar tik ne daugiausia medžiagos duoda visokeriopi leidiniai, be kito, kaip sakiau, jau neveikiančių draugijų bylos (jei jos liko),* senesnių žmonių atsiminimai (jei jie tuo metu įvykių neužrašydavo, nerašė dienoraščio, tai jų atminčiai irgi ne tiek lengva patikėti) ir pan. Tai visa reikėjo surinkti, kartais vetose apsilankius, nes nekurie tautiečiai leidžia daryti nuorašus iš dokumentų, vien autoriui pas juos asmeniai atsilankius." Čia irgi nėra ko nors nepaprasto, nes nors ir siauros srities dalykų rinkėjas niekada nenorės vieną kitą eksponatą "paskolinti," o duodamas vietoje nusirašyti jau bus garantuotas, kad tasai leidinys ar dokumentas vis dėlto jo rinkinyje pasiliks... Todėl autorius pagerbė vien tyliėjimu" kad ir Pittstono "pirmosios" parapijos pilnesnį aprašymą. Be abejo, ir daugiau yra panašių "tyliėjimų," nes kai kuriems įvykiams nušviesti gal but, apilai dokumentų ar raštų nėra...

"Autorius daug padarė, plačiai užsimojo, nes šio jo tyrinėjimo ir studijos apie Amerikos lietuvius XIX amžiuje yra tik pirmas tomas, o turi būti dar du (vienas—R.). Amerikos lietuviai turėtų kiek galima daugiau kun. Milukui padėti, kad būtų kuomažiausiai spragų, apsirikimų, nes vargu ar greitai kuris nors kitas tą sritį palies"—baigia savo recenziją gen. Steponaitis.

*Apie tą patį veikalą— "Amerikos Lietuviai XIX šimtetyje" rašė ir "Lietuvos Aidas" 1939 m. 29 sausio dienos laidoje.

AMERIKOS LIETUVIAI XIX ŠIMTMETYJE.

III.

BOSTONO „DARBININKAS“.

Svarbūs istoriniai dokumentai iš Amerikos lietuvių gyvenimo.

Kaip jau buvo „D-kė“ minėta, kun. A. Milukas dabar rašo Amerikos lietuvių istoriją, paremtą tikrais dokumentais, kurie rupestingai buvo saugojami jo archyvuose. Be didžiulės jo knygos „Spaudos laisvės ir Amerikos lietuvių organizuotės sukaktuvės“, jis gamina dar kitą veikalą, vien Amerikos lietuviams skiriamą. Tos knygos vardas „Amerikos lietuviai XIX šimtmetryje“. Jau išėjo iš spaudos pirmas tomas (350 psl.). Randasi čia daug dokumentų iš pamirštos ar nepatėmytos praeities, kurie nušviečia vieną kitą mūsų visuomenės darbininkų pasiryžimą. Čia išsamiai nušviečiama šliupo darbuotė, kaip jis 1885 m. pirmas, paskui (1892—1894 m.) su Dembskiu ir Hoduru veikė, kad sukurtų ne-zalėžnikų bažnyčią; kaip lietuviai angliakasiai daugiau-siai padėjo išauginti Susijungusių Angliakasių Uni-ją, paskesniais metais labai daug įtakos dariusią Jungti-nių Valstyvių darbininkiškai teisdavystei, pagaliau, ko-kiose sąlygose kun. A. Burba skyrė lietuvius nuo lenkų

— visa tai parodo smulkmenišką citatą iš praeities raštų, straipsnių, laiškų ir dokumentų.

Esminis istorijos pagrindas tai dokumentai. Istorikas vien jais turi verstis. Jo darbas — sutvarkyti, suklasifikuoti dokumentus taip, kad jie tiksliai atpasakotų praeitį ir atitaisytų įsiskverbusias klaidas, kurios įsisenėjo viešoje opinijoje, pasidėkojant tariamųjų "istorikų" fantazijai. Kun. Milukas savo knygoje vien dokumentais operuoja. Jų ten devynios galybės. Perskaičius jo knygą, nevienam atsidarys akys į tikrąją mūsų išsivijos praeitį. Tad kiekvienas tiesą branginąs lietuvis turėtų tą knygą įsigyti. Jonas Kmitas.

1938 „Darbininke“ N. 48.

IV.

SAVAITRAŠTIS „TEVYNĖ“.

Ištraukos iš rašto "Kunigo Antano Miluko Lietuviškos Praeities Vaizdai. Kun. Milukas ir Jo Nauja Knyga".

"Ties Manhasseto įlanka Ilgojoj Saloj netoli New Yorko yra buvęs gražus "dvaras". Jo savininkas, protestonas, keletą metų atgal dovanojo jį Švento Franciško Misijos vienuolėms. Tai jauki ir rami vieta, kurioj triukšmingą pasaulį galima užmiršti. Įsisteigusios čia baltosios seserys gyvena išmaldomis, augina kopustus ir kitas daržoves, ir auklėja nemažą būrelį (apie 50) sergančių širdies

liga jaunų mergaičių. Keturios tų seserų yra aukštai išlavintos slaugės — puikios laborantės ir kardiakų slauginimo specialistės.....

Šioj ramovėje gyvena dabar senas Amerikos lietuvių veikėjas, vėlesniais laikais pasidaręs istoriku, kunigas Antanas Milukas. Jis yra šios misijos dvasišku tėvu, atlikinėja mišias ir mišparus ir klauso vienuolių ir mažų mergaičių išpažinties. Turi jis čia sau medinį namelį tarp medžių ir krumų, yra vienuolių apruošiamas, gauna pavalgyti. Rodos dar ir šiočia tokia algelė jam yra mokama.

Dienų dienomis kun. Milukas čia esti paskendęs meditacijoje apie savo triukšmingą praeitį, apie kovas už lietuviybę, apie savo "Žvaigždę", apie parapijų vargus ir apie Amerikos lietuvių gyvenimą, kurs buvo.

Bet šios vietos ramumas jį kartais pradeda slėgti. Jis dar norėtų buti gyvas ir veiklus. Tuomet jis bėga Brooklynan, atlanko visas redakcijas ir klebonijas, taipgi užsuka pas savo buvusius parapijonus. Pasikalbėjęs ar pasiginčijęs, jis vėl nusiramina. Su paskutiniu traukiniu gryžta į vienuolyną.

Čia jau viskas miega. Tik švento Francisko stovykla pasitinka jį kieme išskėstomis rankomis nakties tamsumoj. Savo namely kunigas Milukas užsikaičia

kavos, išsigeria stiklėlį vynelio, ir pradeda rašyti — “ješčio odno posledneje skazanje” — apie kun. Burbą, apie D-rą Šliupą, apie “Vienybę”, apie “Taradaiką”... Pasigirsta pelėdos balsas. Kun. Milukas atsimena apie kavą. Bet ji visa išvirus. Puodas pradėjęs degti.

Tokioj aplinkumoj kun. Milukas rašo dabar apie Amerikos lietuvius devyniolik-tame šimtmety. Paskutinio jo veikalo pirmas tomas antrašte “Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje” šiomis dienomis jau bus gaunamas pirkti. Surankiotas ir atspausdintas įvairiu šriftu, ant įvairios popieros ir įvairiose spaustuvėse, o dar įvairesnis savo medžiagos margumu — tai yra tikrai indomus tomas. Jau vien savo išvaizda ir tvarka jis daug pasakó apie kunigą Miluką ir jo rupestį apie Amerikos lietuvių praeitį.

Kunigas Milukas, žinoma, negali būti bešališkas istorikas. Jis perdaug pats veikė praeity, perdaug buvo dalim tos istorijos, kurią rašo, ir perdaug jausliai dar ja gyvena, kad galėtų nuo jos atsi-traukti ir rašyti objektyviai. Tačiau dažnai jis paduoda medžiagą ir daro apie ją pastabas ne be pastangų buti objektyviu. Kitur jis objektyvumo tarytum bijo.

Nežiurint į viską, kunigo Miluko knyga su savo skaitlingomis citatomis, atpasakojimais, pastabomis, išvadomis, atvi-

rumais ir vienpusiškais sudaro savotišką pirmųjų Amerikos lietuvių epopėją. Medžiaga yra grandiozinė — didelei noveli ar visai eilei tragedijų. Skirtumas tarp 1870 metų ir 1938 metų lietuvių gyvenime Amerikoje yra milžiniškas.

Lietuvių pionierių keliai Amerikoje buvo daugiau erškėčiuoti, negu kitų žmonių, kurie atvyko čia bent keliomis dešimtėmis metų anksčiau. Tie pirmesnieji dar galėjo dengtais vežimais traukti į vakarus sau žemės ir laisvės jieškoti. Pakeliui, norėdami, jie galėjo plėsti ir žudyti ramius indijonus — šios žemės tikruosius savininkus. Lietuviams, taip kaip ir lenkams, slavokams, vengrams ar italams, tokios progos nebebuvo. Vietoj indijonų jie surado čia daug aršesnius žmones už indijonus. Tai buvo "baltieji žmonės", kuriems lietuviai su kitais vėlesniais ateiviais nebuvo "balti" ---

Už savo buvį ir prieš didelę amerikiečių panieką visiems ateiviams teko lietuviams visur kariauti ir toli ne visuomet taip pasekmingai, kaip Ramanauskui.

Tačiau savo karingumą Amerikoje pirmuoju masinės išeivijos dešimtmečiu lietuviai daugiau parodė savo imtynėse su lenkais už bažnyčias, o vėliau didelėse rietenose tarp savęs, ypač tarp katalikų ir "šliuptarnių" ---

Kunigas Milukas pabrėžia savo knygoj, kad lietuvybė arba lietuvių judėjimas apsireiškė Amerikoje pirmiau negu Lietuvoje, bent pirmiau negu pasirodė "Aušra". Tačiau ta lietuvybė neturėjo "Aušros" dvasios ir programo. Savo atspindį ji rado "Gazietoj Lietuviszkoj", pirmutiniame lietuvių laikraštyje, kurs 1879 metais pasirodė New Yorke. Jo leidėjas buvo lenkas Mikas Tvarauskas, kuriam padėjo šv. Kazimiero draugija, kun. Končius ir vienuolis Zeytzas. Skaitytojų laikraštis turėjęs 132. Tas pats Tvarauskas vėliau išleido "Praractwas Michaldos Karalienės isz Sabbos", o taipgi "Morfeuszą arba Iszguldima Sapnų" — dvi labiausia paplitusias tarp lietuvių knygeles, ir dar dvejetą kitų. Dar vėliau, jau su J. Šliupu, Tvarauskas leido laikraštį "Unija."

Kunigo Miluko knygoj yra tikrai daug papasakojimų ir ištraukų iš kitų raštų apie įvairių parapijų įsikurimą, nesusipratimus ir bėdas nuo 1871 metų iki 19-tojo šimtmečio pabaigos. Tos parapijų istorijos yra gana panašios viena kitai ir šiandien jau perdaug nuobodžios skaityti. Daug indomesnė yra medžiaga, kuri suteikia mums supratimą apie tų laikų lietuvių buvį ir jų charakteristikas. Buvis buvo skurdus, gyvenimas žiaurus, asmenų charakteristikos — labai labai žemos. Jeigu iš šios medžiagos rašytume

tragediją, tai išėitų komedija. Tačiau, kokia tai tragiška būtų komedija.

Iš jūros lietuviškų vaidų ir neapsikentimų, iš pasikolijimų tarp šliuptarnių ir kunigų, tarp Paukščio ir Baczkausko ir kitų "veikėjų" kunigo Miluko knygoje iškyla vienas didelis momentas — Hazletono tragedija. Užsimiršusiems savo menkame gyvenime lietuviams ir kitiems ateiviams vėl stoja akis į akį Amerikos gyvenimo realybė.

Amerika neapkentė svetimšalių, "foreinerių," atėjunų. Angliški dienraščiai ir žurnalai kurstė amerikiečius prieš "foreignerius," piešdami juos bjauriausiose spalvose. Kuomet tie foreigneriai, iki šiol buvę tyliais pastumdėliais mainose, pradėjo organizuotis savo reikalų apgynimui. Jie dar labiau tapo neapkenčiami.

Rugsėjo 10 dieną 1897 metais Lattimero "pečėje" ties Hazletonu įvyko streikuojančių foreignerių skerdynė. Tarp streikavusių daugiausia buvo slavų ir lietuvių. Šerifas Martin su savo nusamdytais deputatais ant vieškelio pastojo darbininkams kelią ir be jokios priežasties paliepė deputatams šaudyti į beginklę minią. Žmonės pasileido bėgti. Tie šaudė į bėgančius. 21 darbininkams krito ant vietos ir liko daugybė sužeistų. Tarp užmuštųjų buvo penki lietuviai: Grikis, Tarnavičius, Keidelis, Tamošiunas ir Kakevičius. Susivienijimo Lietuvių organe "Tė-

vynėje," kurs tuomet ėjo iš Shenandoah, tilpo tos skerdynės, o vėliau "Lottimero bylos" išsamūs aprašymai. Tas įvykis sujudino visą lietuvių, lenkų ir slavokų išeiviją.

Amerikiečiai ir po šios skerdynės "nerodė užuojautos foreigneriams. Angliški laikraščiai tuojaus prisipildė aprašymais apie svetimtaučių buntą," rašo kun. Milukas ir pastebi: "geras buntas, kad iš kelių dešimtų sužeistų, ir tai iš užpakalio, nei pas vieną nerasta jokio ginklo". Gubernatorius paklausęs to niekšo šerifo atsiuntė į skerdynės vietą kelis tukstančius milicijos, kad "sulaikytų maištinikus nuo tolesnių maištų." Šerifas buvo teisiamas. Bet vienpusiškas "baltųjų žmonių" teismas jį išteisino. Tarp "jury" buvo du apksūstųjų giminės.

Ištraukomis iš to laiko lietuviškų ir angliškų laikraščių kun. Milukas gyvai atvaizduoja tą baisų įvykį ir nepatikėtinaį bjaurų daugumos amerikiečių užsikirtimą prieš ateivius.

Šią reikšmingą istoriją su didele nau-
da gali pasiskaityti mūsų vaikai. Tai jų
tikrųjų pionierių istorija" ('38 "Tėvynė"
No. 47).

V.

ŽURNALO „RIMBO“ ŽODIS.

Štai prieš mane, ant Rimbo redakcijos stalo, guli stora, 348 puslapių, knyga, užvardinta „Amerikos Lietuviai XIX šimtmetyje (1868—1900)“. Tai kunigo Antano Miluko naujai išleista knyga.

Šioje knygoje surinkti visi galimi faktai, visa galima rasti istorinė medžiaga iš praeities lietuvių gyvenimo Amerikoje. Kuomet tą knygą skaitai ir tą istorinę medžiagą matai prieš savo akis žinodamas, kad Amerikos lietuviai neturi jokių archyvų istorinei medžiagai palaikyti, iš kur būtų galima gauti žinias ir susipažinti su lietuvių gyvenimu praeityje, turi suprasti, kad tų knygoje esamų žinių surinkimui, kur buvo galima jas rasti, kun. Milukui prisiėjo apkeliauti ir apvažinėti ne desėtkus ir ne šimtus, bet tukstančius mylių, kol po vieną kitą žinelę surinko. Tokį milžinišką ir pasišventimo reikalingą darbą galėjo atlikti tik kun. Milukas, kurio kaip sniegas balta galva tokį nuovargį gali pakešti ir atlaikyti.

Istoriniu atžvilgiu knyga yra labai įdomi. Joje randasi labai daug įvairių žinių apie lietuvių praeitį Amerikoje. Joje randame žinias, kaip lietuviai šioje šalyje pradėjo kurtis, kaip jie auklėjo savo šeimas, kaip jie tvėrė organizacijas, kokie pas juos buvo tuolaikiniai savitarpiniai nesutikimai, kaip jie buvo persekiojami ir išnaudojami svetimtaučių ir kokius vargus jiems prisiėjo pergyventi.

Kun. A. Milukas išleisdamas šią knygą atliko didelį darbą ir tą visą sunkumą beveik pats vienas ant savo pečių išnešė, nes kaip knygoje pažymėta, tai bendraleidėjų ir prenumeratorių skaičius visiškai nedidelis.

Istorines žinias mylintiems patartina šią knygą įsigyti, atsikreipiant pas: Rev. A. Milukas, St. Francis Home, Roslyn, N. Y.

IS PR. LAPIENĖS RASTO "VIENYBĖJĖ"

"...Pastebėjau viename laikraštyje, kad ir pas mus bandoma dar rašyti, kad kun. A. Milukas rengias spaudai kelių tomų knygą apie Amerikos lietuvius 19 šimtme-ty.

"Susidomėjau. Sekiau spaudą, jieškojau žinių kada ji išeis, kur ji gaunama bus. Gaunu šią žinią iš 'Pasaulio Lietuvis,' kad kun. A. Miluko 'Amerikos Lietu-
viai XIX šimtme-tyje' pirmasis tomas jau išėjęs iš spaudos ir gaunamas adresu 3654 Richmond St., Phila-
delphia, Pa. Kainuoja \$3.50, o su audekliniais virše-
liais \$4.25. Užsimokant iš kalno už abu tomu—\$5.00.

"Liudna paliko. Reiškia, jau Lietuvoj laikraščiai ją praeitimi, jau ją perskaitė ir įvertino, o mes ka kurie praeitimi, jau ją perskaitė ir įvertino, o mes ka kurie dar abejojame ar ji išeis...

"Šiandien tik ką baigiau skaityti lapus knygų pir-
mąjį tomą 'Amerikos Lietuviai 19 šimtme-ty,' parašy-
tą kun. A. Miluko. Su koku įdomumu ją skaičiau,
dar nei vienos kitos knygos, rodos, nesu skaičiusi. Ir
aš pajutau savy išdidumo, kad štai čia, Amerikoj, ku-
rios žmonės tiek labai sumaterialėję, kurioj, pasak eu-
ropiečių, tik vien doleriu tesirupinama, atliekami dar-
bai, kurie didžiausios pagarbos verti. Šiandien mes
tikrai galime nudžiuginti ir Lietuvos žmogų, besijū-
maujantį mūsų literatūra.

"Knygoj, lyg veidrody, atspindi lietuvių pradinis gy-
venimas šioje šalyje. Pamatome juos, mazgely susi-
rišusius savo turta, išlipant New Yorke ir leidžiantis
per plačiąją Ameriką tariamosios laimės ir aukso kal-
nų jieškoti. Jie visų niekinami, jie kuo bašiausiai iš-
naudojami ankstyvesniųjų imigrantų, bet jie negrįžta
į tėvynę, jie kantriai velka savo pasiimtą dar sunkesnj,
negu namuose turėtą, kryželį, ir viliasi geresnės atei-
ties. O skalesnę ateltį žada prasilavinusieji žmonės,
inteligentai, kurie daugumoje per nevalią į šią šalį pa-
tekę, pabėgę nuo rusų bizuno, palikdami tėvynę, išsi-
gelbėję nuo Sibiro. Pastarieji skleidžia apšvieta, patys

kęsdami sunkiai įsivaizduojamą vargą. Jie gyvena urveliuose, miega ten pat ant grindų, po kelias dienas dirba nevalge. Tai bene visų tuo laiku gyvenusių redaktorių ir kitokių mūsų liaudies švietėjų buitis. Ir nenoroms lenkiasi galva pagarbai tiems žmonėms, kurie dar gyvi mūsų tarpe ir kurie jau išsiskyrę iš gyvųjų. Jei ne jų pasiaukojimas kitų labai dirbti, jei ne jų užsimiršimas savo asmeninių reikalų,—kažin kokiame kely šiandien lietuviai rastųsi?

“Taip, daug liudnesnė ano amžiaus mūsų švietėjų buitį, negu šiandien yra. O ir šiandien juk ji labai nepavydėtina!

“Visoj knygoj nėra jokių paties autoriaus komentarų, jokios jo nuomonės vienokiu ar kitokiu klausimu. Visas raštas—tik ištraukos iš tų laikų lietuvių ir dalinai iš amerikonių spaudos. Ištiesos ilgos laikraščių citatos, vienų veikėjų kitiems veikėjams laišakai, kritikos,—tai medžiaga, kuri užpildo knygos 350 puslapių.

“Moteris figuruoja tik viena. Tai dr. Šliupo žmona, žinoma slapivardžiu Aglė. Ji vyriška energija dirbo, ėjo pečius surėmusi su vyrais per dyglius, kantriai pakeldama materialį skurdą ir net kai kurių lietuvių metamus jai šlykščius priekaištus.

“Ar dirbo tuo laiku daugiau moterų visuomeninius darbus?—Lauksiu su nekantrumu antrojo tomo. Iš praeities semiamės stiprybę, iš Amerikos lietuvių gyvenimo praeities galėsime spręsti ir apie mūsų ateitį.

“Džiaugiuosi, kad tokias žinias doleriu galima įsigyti. Tai didžiausios svarbos žinios ne tik tiems, kuriems rupi tyrinėti istoriją, bet ir kiekvienam, sekančiam gyvenimo progresą.

“Didelę padėką tejaucia kun. Milukas tokius vertinigus raštus paruošdamas. Ir čia minima knyga yra neišsemiamas šaltinis rašytojams. Medžiagos ten tiek, kad tik semki, kurki ir stebinki pasaulį, kad lietuvius ir tokiais keliais eidamas neužmiršo kuo esąs.” (‘39 “Vienybė,” 19.VI.)

ŽVAIGŽDĒS' KNYGYNĒ GAUNAMOS KNYGOS

Apeigos Rymo katalikų Bažnyčios. Lenkiškai parašė kun. J. Lunkevičius. Vertė Gerutis. Antra laida, 188 pusl.	.60
Antanukas. Apysaka B. Pruso. Vertė Selimas. Antra laida. 40 pusl.	.15
Algimantas arba Lietuviai 13-ame šimtmetyje. Istoriška apysaka. Parašė Dr. V. Prietris. Penki tomai, 488 pusl.	2.50
Anima Villis. Marės Radzevičiūtės apysaka. Jono Montvilos vertimas. Antra laida, 162 pusl.	.75
Bajoro Vuošvis. Apysaka iš lietuvių gyvenimo. Parašė Jonas Kmitas. 63 pusl.	.15
Biurokratai. Apysaka iš paskutinių atsitikimų Lietuvoje. Parašė Jonas Kmitas. 79 pusl.	.25
Fabiolė arba Bažnyčia Katakumbose. Kardinolo Wiseman'o. Vertė Vytautas. 354 pusl.	1.00
Gyvačių Karalius ir kitos apysakėlės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 31 pusl.	.10
Iš kelionės po Europą ir Aziją. Parašė Pranaičių Julė. 380 pusl., 102 iliustracijos (paveikslai), audeklo apdarais	2.25
Skuros apdarais, paaukuotais kraštais	3.50
Iš daktaro pasakojimų. Rudens diena. Sulaukė. Parašė Šatrijos Ragana. 69 pusl.	.25
Išvakarės gret Lemano ežero. Parašė kun. M. Morauskis. Vertė Gerutis. 172 pusl.	.75
Išpažinties Istorija. Prancuziškai parašė kun. A. Guillois, vertė kun. A. M. Milukas. Antras leidimas 1916 m.	.50
Kova ties Žalgiriais. Istoriška drama keturiuose aktuose. Parašė Savasis (Dr. V. Pietaris). 31 pusl.	.25
Kunigo giminė. Parašė J. Gerutis. 68 pusl.	.20
Kaip Elziutė praleido Šv. Jono dieną. Parašė P. D. 63 pusl. ...	.20
Krasauninkas—Laižybos—Dievo žmonės. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 28 pusl.	.10
Kun. Dr. M. Gustaičio, Du laiškų iš Kelionės	.05
Kun. Dr. M. Gustaitis.	.5
Laisvės Metu. Apysaka iš paskutinių atsitikimų. Parašė Antanas 1908 m. 187 pusl.	.75
Laiškai iš Kelionės po Palestiną. Kaštai kun. Antano Miluko. 94 pusl.	.50

Užprašymus ir pinigų "ZVAIGZDĖ" 3654 Richmond St.,
 adresuokit: Philadelphia, Pa.

ŽVAIGŽDĖS' KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Lietuviškas Albumas. Dalis I. Istoriskos ir šiaip jau Lietuvos vietos. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	.75
Lietuviškas Albumas. Dalis II. ir III. Lietuvos raštininkai, žymesni vyrai ir tipai. Parengė ir išleido kun. A. Milukas	1.50
Lietuviškos Pasakos. Spaudon parengė Dr. J. Basanavičius. 262 pusl.	2.00
Mercier Kardinolo gromata apie Patrijotizmą ir Išlaikymą	.05
Moterystė ir šeimyna. Iš vokiškos kalbos vertė J. Gerutis. 41 pusl	.50
Mūsų Socijolistai. Apsysaka iš „Kudlamečio“ atsitikimų. Parašė Jonas Kmitas. 57 pusl.	.15
Melagių Dėdė. Vaizdelis iš Dzukų gyvenimo. Parašė Ksaveras Vanagėlis. 27 pusl.	.10
Nekaltybė. Iš vokiško vertė J. Gerutis. 89 pusl.	.25
Ne Mieste Laimė. Prancuziškai parašė Pierre L'Ermite. Lietuviškai vertė Pranaičių Julė. 206 pusl.	1.00
Našlaičiai. Likimas tullos šeimynos. Vertė P. Str. 81 pusl.	.15
Pasikalbėjimas Giesmininko su Lietuva. Vyskupo A. Baranausko Eilės. Kaina	.05
Pasakyk Matušei, Agnieška, Ant Garlaivio. Tris Šatrijos Raganos apysakos.	.15
Pradžia ir išsiplėtimas Katalikų Tikėjimo. Parašė Vyskupas M. Valančius. 235 pusl.	1.00
Paklydėliai. Kun. J. Geručio. Antras leidimas.	.10
Pikta Dvasia. Latviškai parašė Rudolfas Blaumanis. Lietuviškai vertė Idlargas. 72 pusl.	.25
Patrimpo Laiškai. Kun. Miluko leidimas 1907 m.	.60
Šventųjų Gyvenimai. Skaitymai kiekvienai metų dienai. Su paveikslais. Spaudon parengė kun. A. Milukas. visi 4 tomai	3.50
Drutais audeklo apdarais	4.00
Skuros apdarais	5.00
Skuros apdarais, paausuotiems kraštams	5.50
Šiapus ir anapus grabo. Parašė J. Gerutis. 210 pusl.	.60
Sodžionių Teologija. Parašė J. Gerutis. Gražiausia lietuviška kalba šioje knygoje išdėstyta visos Katalikų Teologijos mokslas. 285 pusl.	1.00
Vaičiūlio Eilės. Su velionio plačia biografija ir paveikslu. 157 pusl.	.75

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa

ALP 2217

„ŽVAIGŽDĖS“ KNYGYNE GAUNAMOS KNYGOS

Susiskaldėliai. Vaizdelis iš mūsų sodiečių gyvenimo. Parašė J. Gerutis. 62 pusl.	.20
Valdimerius. Apysaka. 47 pusl.	.10
Pergyventos Valandos (Karvojaus Laiškai). Parašė K. A. K. 140 psl.	.60
Jonukas Karklynas eina Lietuvos pažintų. Parašė Prietelis. 47 psl.	.20
Socijalistai Kas jie? — Iškur atsirado? — Ko nori? Parašė Dr. A. Civinskas. 124 psl.	.15
Gera Išpažintis Verta šv. Komunija. Kun. P. Saurusaičio. psl. 68	.10
Šatrijos Raganos, Saulei nusileidžiant, Iš mūsų karionės, Kalėdų Vakaras. 62 psl.	.15
„Aušros“ 40 Metų Sukaktuvėse. 1883 — 1923. (Perspaudinta iš 1923 m. Gruodžio Mėnesio „Žvaigždės“). 261 psl.	2.00
Lietuvių Tautos Istorija ir Dabartiniai Siekiniai Tautišku Atžvilgiu. Parašė kun. Antanas Jusaitis. 112 psl.	.75
„Žvaigždės“ 1922 metų kompletas	\$2.50
„Žvaigždės“ 1921 „ „	2.50
„Žvaigždės“ 1920 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1919 „ „	3.00
„Žvaigždės“ 1918 „ „	3.00
„Žv.“ 1917 „ „	3.00
„Žv.“ 1916 „ „	3.00
„Žv.“ 1915 „ „	3.00
„Dirvos Žinyno“ kompletai	3.00
Keliolikos metų „Žvaigždės“ kompletai \$5 kiekvienas.	

Užprašymus ir pinigus „ŽVAIGŽDĖ“ 3654 Richmond St.,
adresuokit: Philadelphia, Pa.

Q. 199395